

מפגש מס' 24

דף למנחה

ספר יהושע כ"ד; ספר שופטים א'-ד'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

יהושע פרק כ"ד - ברית יהושע בשכם.

שופטים פרק א' - הורשה ואי הורשת שבטי ישראל את עמי הארץ.

פרק ב' - מחזוריות ספר שופטים.

פרק ג' - עתניאל בן קנז, אוהד בן גרא ושמגר בן ענת.

פרק ד' - מלחמת דבורה, ברק ויעל בסיסרא וביבין מלך חצור.

לימוד מעמיק

פתיחה לספר שופטים

בשיעור הקודם ראינו שספר יהושע מציג תקופה אידיאלית, הן מבחינה הנהגתית והן מבחינה דתית ומוסרית. בניגוד לספר יהושע, ספר שופטים מציג תקופה עם אתגרים לא פשוטים: מבחינה מדינית-פוליטית, דתית ומוסרית. בשיעור זה ננסה לבחון את הסיבות שהובילו לשפל הגדול של תקופת השופטים. מעבר לתשובות הריאליות של התחזקות עמים אחרים וקרבה לגויים, נבקש למצוא תשובות מהותיות הנוגעות לאבני יסוד של עם ישראל.

הערה למנחה: בכל שלב בשיעור הוספנו שאלה לדיון אקטואלי. ניתן לחבר את השאלות לסוף השיעור או לוותר על חלק מהן.

חלק א': מנהיגות

בתורה ובספר יהושע הורגלנו שיש לעם ישראל מנהיג אחד ומשמעותי. משה היה אחד המנהיגים הגדולים של עם ישראל. בתקופתו העם יצא ממצרים והלך במדבר במשך ארבעים שנה. הפרידה ממשה בספר דברים היתה קשה, וה' אף גילה למשה שאחרי מותו עם ישראל לא ישמור על מצוות ה'.

גם יהושע, כמו משה, היה מנהיג יחיד ומשמעותי לעם. יהושע ניהל את מלחמות כיבוש הארץ ואף את ההתנחלות בגמר הכיבוש. אמנם בתחילת הספר יהושע צריך חיזוק וכושר ההנהגה שלו מוטל בספק, אך בסוף הספר, יהושע זוכה לכינוי "עבד ה'", כורת ברית מחודשת בין ה' ועם ישראל ובכך הופך להיות ממשיכו הישיר של משה. אם כן, המנהיגים הגדולים של עם ישראל עד לספר שופטים תרמו לעיצוב העם ולהובלתו לדרך הנכונה.

ספר שופטים, בניגוד לכל מה שהכרנו עד עכשיו, מציג תפיסת הנהגה שונה: אין יותר דמות אחת של מנהיג משמעותי לכל העם, אלא ישנם מנהיגים רבים, שלא מנהיגים בהכרח את כל עם ישראל, אלא רק חלקים ממנו. אמנם ספר שופטים מנסה להציג כאילו המנהיגים הנהיגו את כל עם ישראל, שהרי עם ישראל כולו היה במצוקה, אך עיון בסיפורי השופטים מעלה שהמנהיגים היו מקומיים והתייחסו רק למה שקורה סביבם.

השוואה בין דבורה לשמואל מחזקת את ההבנה שהמנהיגים שבספר שופטים היו מנהיגים מקומיים. דבורה היא אישה נביאה, וכל ישראל באים אליה למשפט, מכיוון שהיא "יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל בְּהַר אֶפְרַיִם" (ד', ה). מקום מושבה של דבורה הוא קבוע. בניגוד אליה, שמואל, שהיה מנהיג גדול ("משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו"), לא יושב במקום אחד אלא מסתובב באזורים רבים: "וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלִיל וְהַמְצָפָה וְשֹׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה" (שם"א ז', טז). שמואל אמנם גר ברמה, אך הוא מסתובב והולך למקומות נוספים, ולא יושב באזור מסוים.

ההנהגה הקטועה, המקומית לא יכולה להוביל לתנועה חיובית משמעותית לאורך זמן.

שאלות לדין אקטואלי

האם בימינו, כשכל עדה נוהגת במנהיגים שלה ולעיתים ההלכות שונות והפוכות זו מזו - ניתן לייצר הנהגה דתית כוללת לעם?

מה התרומה של ההנהגה העדתית כיום, ומה מקומה ביחס למוסדות ההנהגה של המדינה?

חלק ב': העם שבטי ולא מאוחד

כבר בתחילת ספר שמות אנחנו עדים לכך שעם ישראל מורכב משנים עשר שבטים. החלוקה לשבטים מופיעה בתורה במפקדים ובסידור המחנות, ובספר יהושע מדובר על נחלות שבטיות. לעומת זאת, בשאר העניינים, השבטים כלל לא נזכרים, וניתן להבין שעם ישראל הוא גוף אחד.

בספר שופטים, לעומת זאת, המצב שונה לגמרי. כבר בפתיחת ספר שופטים, הנביא מציג את עם ישראל כמחולק לשבטים, ולא כעם מאוחד. במקום לדבר על "הארץ הנשארית" או על כיבושים של עם ישראל, הנביא בוחר לייחס את סיפורי ההושעה ואי הירושעה לשבטים בודדים ולא לעם ישראל.

למעשה גם השופטים שנזכרים לאורך הספר, מיוחסים לשבטים: עתניאל מיהודה, אהוד מבנימין, גדעון ממנשה, תולע בן פואה מיששכר, יפתח ממנשה, שמשון משבט דן, ועוד. האזכור המפורש (ולעיתים לא מפורש, כמו אצל דבורה) של זהות השופטים ומוצאם - מלמד על כך שהעם לא מתפקד כעם, אלא כשבטים נפרדים ולא מאוחדים.

חוסר האחדות בעם בולט בספר שופטים לא רק בהדגשת החלוקה לשבטים, אלא גם בחוסר שיתוף הפעולה בין חלקי העם, העולה מכמה סיפורים בספר:

- בפרק ה', בשיר הניצחון וההודאה לה' של דבורה לאחר המלחמה עם יבין וסירא, דבורה משבחת את השבטים שהצטרפו ללחימה ומגנה את אלו שלא הצטרפו למלחמה ולא שיתפו פעולה.
- בסיפור שמשון, שבט יהודה מסגיר את שמשון לידי הפלשתים, במקום לדאוג לשמשון או להילחם בפלשתים, כפי שהיה מצופה מהם.
- במלחמות של גדעון ויפתח, בני אפרים אינם מצטרפים למלחמה, ולאחר מכן באים בטענות כלפי גדעון ויפתח.

חוסר האחדות של העם למטרה חיובית הופך להיות חמור הרבה יותר בסוף הספר. לאחר מעשה פלגש בגבעה עם ישראל החליט להתאגד, אך הפעם במקום להילחם באויביהם, הם נלחמים באנשי הגבעה ובשבט בנימין. ספר שופטים מציג תמונת מצב עגומה לפיה גם כשהעם מחליט להתאחד, הם מתאחדים למלחמת אחים. האחדות בעם, שהייתה אופיינית בתורה ובספר יהושע איננה קיימת בתקופת השופטים, וכשהעם מתאחד, זו אחדות בעייתית הפוגעת בעם.

שאלות לדין אקטואלי

השיח החברתי כיום מלא בשסעים וקרעים בעם. כיצד ניתן לאחות את הקרעים בעם? כיצד ניתן ליישב מחלוקות מהותיות בין חלקי העם?

חלק ג': חוסר במרכז או רעיון מלכדים

בנוסף לחוסר בהנהגה ריכוזית, ולחוסר האחדות בעם - חסר עניין נוסף בתקופת השופטים שמסביר את ההתרופפות הרוחנית והמוסרית המאפיינת את הספר.

התורה, ספר יהושע וגם ספר שמואל - מונעים ע"י אידיאל, רעיון או תנועה מסוימת. התורה, החל מספר שמות ועד ספר דברים מכוונת לקראת הכניסה לארץ. סיפורי הנדודים במדבר, הניסים הגדולים כולם מכוונים לקראת הכניסה לארץ שתרחש לאחר מות משה. עם ישראל חונה מסביב למשכן אשר הופך לגורם מלכד של העם. גם ספר יהושע מלווה בתהליך חיובי של כיבוש הארץ וחלוקת הארץ לנחלות. הספר מתחיל רגע לפני הכניסה לארץ ומסתיים אחרי סיום חלוקת הנחלות. ספר שמואל גם הוא חותר לקראת מטרה מסוימת: הקמת המלוכה בישראל.

בניגוד לספרים אלו, העניין שמקדם את ספר שופטים הוא לא אידיאל או רעיון גדול שהעם מלוכד סביבו. מה שמוביל את עיקרו של ספר שופטים הוא שעבוד עם ישראל לאויביהם. הספר לא מציג תנועה לקראת מטרה מסוימת, ואין אידיאל או משימה שהעם צריך להשלים בעקבות ציווי אלוקי. הספר מתרכז בקשיים של העם, אשר השתעבד לגויי הארץ, ובעקבות זאת הוא זקוק להושעה. ההושעה שמגיעה היא אמנם מוצלחת, אבל היא זמנית, מכיוון שאין תנועה של העם לכיוון מסויים. ספר שופטים לא מציג דרך, או אידיאל נשגב שעומד מאחוריו, ועל כן - המצב של עם ישראל מדרדר.

ההתרחשויות בספר שופטים תואמות את החשש של משה לפני מותו: "וישמך ישורון ויבעט" - כאשר מגיעים אל המנוחה ואל הנחלה, וכאשר אין אידיאל שמניע לקראת מטרה מסוימת, יש יותר סיכוי להתדרדרות מוסרית או ערכית, שגוררת איתה בעיות רבות.

שאלות לדיון אקטואלי

כיצד אנחנו רואים את החברה במדינת ישראל של ימינו, האם יש לנו עדיין מטרות מספיק משמעותיות לשאוף אליהן? או שמא אנחנו חיים בדור שבו "נגמרו המלחמות הגדולות", ויש חשש גדול לתחושת ריקנות והידרדרות?

סיכום

ספר שופטים מציג תקופה הפוכה לזו שמתוארת בספר יהושע. מנינו שלוש סיבות עקרוניות להידרדרות בתקופה זו. נדמה שכל הסיבות מצביעות על עניין משותף אחד ועקרוני. כדי שעם יתקדם ויצליח צריך ריכוזיות: מנהיגות ריכוזית, עם מאוחד ומלוכד ואידיאל משותף לדרך. לולא אלו, העם ימצא עצמו מדרדר, בדיוק כפי שקורה בספר שופטים.

להרחבה

[מאמר של הרב עמיחי שהם - מיהושע לשופטים](#)
[מאמר של ד"ר חגי משגב - בין ארץ למדינה - מעמדו של ספר שופטים](#)
[מאמר של נריה קליין - מ"ויהי אחרי מות יהושע" ל"בימים ההם אין מלך בישראל"](#)
[פוסט מאת הרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי - אוטוסטראדה של הדרדרות](#)
[שיעור של ד"ר יעל ציגלר - ספר שופטים: מדרכו של אברהם לדרכו של לוט](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

שבוע הבא נלמד את סיפור גדעון ואבימלך.